

Česká literatura 1. poloviny 20. st.

Vladimír Holan

Vanutí (1932)

Píseň milenky

Splav lúny rozšuměl se v louce mraků
a mám tě milovat.

V sadařství těla svého studem ze zázraku
cítím tě tiše vát.

A někde uprostřed mne poznáváš jak okraj studně
a někde při kraji
obraz tvé krve tone ve mně vzestupně a bludně.
K tobě se vzdaluji.

Jediní nebo sami? Tmu jednu ležíme,
dvě noci šli jsme sem.

Není jich počet! Jsou jen mramory, zde ňadra, nohy mé;
nad nimi ty: křik ptáka nad městem.

Zvěř hledala se v našich pohybech a opony – – –
Čím jsem ti přítomna,
že už mi jenom nasloucháš jako závěsu Dodony,
v který jsem složena?

Otázky

- Doložte meditativní charakter Holanovy poezie. Jakou funkci mají otázky, zámlky, nedořečenosti?
- Vyhleďte neobvyklá a neočekávaná slovní spojení, složité obrazy a pokuste se vysvětlit, které smyslové vjemy a nálady se do nich promítají. Vyhleďte působivá epiteta, opakující se hlavní motivy první básně i spojení slov v nejnečekanějších souvislostech. Co představuje ono „vání“? Všimněte si, že v středu pozornosti je básníkův zážitek, citová problematika, osobní vyznání.
- Najděte kontrastní obrazy a výpovědi. Sledujte typický Holanův svět: záhadné plynutí času, tajemný prostor kolem nás, život bez pevných záchytných bodů, tedy častá existenciální témata.
- Posuďte verš básně.

Kameni, přicházíš... (1937)

zapamatuj si

Analytická reflexivní poezie; osobitá vyjádření odhalují dramata jevů přírodních i společenských; opět snaha postihnout problematiku lidské existence i životní úděl básníka; napětí a střetání absolutních protikladů, bohatá imaginace, tajemné metafory spějí až k abstrakci, zašifrovanost se někde blíží kryptogramům (druh hádanky, tající skrytý smysl); vrchol experimentování s jazykem (vliv překladů Morgensterna) – nejdále v básni Modlitba kamene vytvořená na principu absolutní básně (řeč nezávisí na významové podstatě slova, vytváří si svůj nový jazyk); sestup do Holanovy tzv. „jeskyně slov“, kde je nutné poohalovat krok za krokem tajemství významů zhuštěných na nejmenším prostoru jazykového vyjádření

zapamatuj si

Myšlenkově i jazykově velmi náročná, osobitá poezie; abstraktní meditativní lyrika, zaměřená k básníkovu nitru; odpoutání od vnější skutečnosti → spirituální, jakoby zašifrovaný svět; experimenty se slovy a významy, které jsou uváděny do všemožných vztahů a nezvykle jsou spojována příkře různorodá slova – tzv. křížení slov (z odporu proti jejich zmechanizovanému užívání), takže původní význam bývá znejasněn; bohatá fantazie; autor proniká do tajemství života a lidské existence, snaží se dohlédnout to, co je za životem, a vyjádřit nevyjádřitelné, zdůrazňuje zvuk a tvar slova; v jeho vidění světa hraje významnou úlohu tajemno, kontrastnost mezi bytím a nebytím, mezi trváním a omezeností v čase, napětí abstraktních a konkrétních jmen

vysvětlivka

Dódóna – město v hornatém Épeiru v Řecku s Diovou věštírnou, v níž se věštilo ze šumění listů posvátného Diova dubu

odkaz

Viz Literatura v kostce

Strom kůru shazuje

Strom kůru shazuje a korouhvička
skřípe jak nůž ve tvrdém krajíci.
Stačí-li pouze žít, pak slyšíš ještě sýčka
a noc, na předních tlapách hlavou zrající.

I jiný obraz rámuje se vinou
při šesti křídlech trosky sunoucí!
Však tím, že pamatuje prostor za hrdinou,
čas může být jen budoucí.

Modlitba kamene

Paleostom bezjazy,
mandžnün at kraun at tarhäu at saün
luharam amu-amu dahr!
Ma yana zinsizi?
Gamchabatmy! Darsk ädön darsk bameuz.
Voskresajet at maimo šargiz-duz,
chisoh ver gend ver sabur-sabur.
Theglathfalsar
bezjazy munay! Dana! Gamchabatmy!

Otázky

- Zamyslete se nad tím, co symbolizuje pojem kámen v názvu sbírky. Jak asi souvisí s atmosférou doby?
- Pokuste se vyjádřit, co znamená první verš první ukázky.
- Sledujte příznačný motiv času a jeho význam. Všimněte si, jak vzniká napětí mezi přítomností a budoucností.
- Na druhé ukázce vysvětlete, čím se vyznačuje absolutní báseň (poezie).

Září 1938 (1938, sbírka pak vyšla s dalšími texty z období okupace v souboru Havraním brkem, 1946)

zapamatuj si

Občanská poezie; autor vystupuje pod vlivem ohrožení národa ze své izolace a osamocení, vyjadřuje se k aktuální politické situaci, jako Halas vyslovuje hněv, odsuzuje mnichovskou zradu; proměna poetiky – místy obrat od abstraktní lyriky, metafyzika je nahrazena jasným veršem a vroucím vyznáním s citovou upřímností protestu; přímočařejší sdělnost

Noc z Iliady

Taková noc, noc z Iliady,
v níž stromy jdou a kráčí hory,
v níž hromující mýtus mladý
nabíjí akumulátory

budoucích zpěvů, o nichž víte,
že jsou a teprve se dějí,
v níž jako v kouli obrovité
se nohy nebes kutálejí,

v níž život raděj pěstě svírá,
aby se z darů vysvobodil,
ty pěstě, které neotvírá,
leda když smrt chce prázdný podíl –:

taková noc jen jednou vane ...
Cítíš, jak čerstvý úděl napad.
Neopakovatelně dané
jsou rozměry, jež nelze chápat

a v kterých prostor tíhu ztrácí.
Tak nadšení se rodí shora ...
Vše vlnou je: krev ve vibraci,
park pučící jak madrepora,

fantómy žen, pokrevné s tónem,
když lineární hovor spěchu
loučí se s nimi telefonem
a zavěsí ... už bez poslechu –

pápěří jemně sesbírané
s rukávu muže před kufříkem,
ulice náměstími brané
až k ústům, kde se stanou křikem,

neón jak chtivé modré žilky
na pleti obchodu a vášně,
čas přepadávající v chvilky
lúnu, jež pije sebe v kašně –:

vše vlnou je a z vlny kane
zrak za zrakem, pln odhodlání.
Taková noc jen jednou vane
a její van jen slabé sklání.